Vasa centralsjukhus
Vaasan keskussairaala

Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taideohjelma

Sisällysluettelo

1. Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taide 3
   1.1. Taide sairaaloissa 4
   1.2. Taiteen tavoitteet ja teemat 6

2. Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taidekohteet 8
   2.1 Tilausteokset 9
      2.1.1 Sairaalan pääteos 9
      2.1.2. Hissiaulat 11
      2.1.3. Psykiatrian ulkoilutiloihin sijoittuva taide 13
      2.1.4. Odotus- tai tutkimushuoneisiin sijoittuva teoskokonaisuus 14
   2.2. Erilliset teokset / Lahjoitukset ja taidehankinnat 15
      2.2.1. Ravintola 15
      2.2.2. Päiväsalit 16
      2.2.3. Henkilökunnan taukotiloihin sijoittuva taide 16
   2.3. Kuvapainatukset 17
      2.3.1. Kuvatapetit 17
      2.3.2. WC-tilojen liukuovien painatukset 18
      2.3.3. Sermit 18

3. Taiteen toteuttamisen käytännöt 19
   3.1. Hallinnointi - eri toimijat ja heidän roolinsa 20
   3.2. Taiteilijavalintatavat 21
   3.3. Teoslahjoitukset 21
   3.4. Käytännöt taiteen toteutuksessa 22

4. Taiteen toteutuksen suunnitelma ja seuranta 23
   4.1. Aikataulu 24
   4.2. Taidebudjetti 24

5. Sairaalan henkilökunta ja taide 25
   5.1. Osallistaminen taideohjelman laatimisen yhteydessä 26
   5.2. Muu sairaalan taidetoiminta 27

6. Tulevaisuus 28

Valtuusto 30.11.2020 § 45

© Vaasan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä ja Frei Zimmer Oy 2020

Tilaaja: Vaasan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä.
Suunnitelman tekoa on ohjannut taidetyöryhmä.
Ohjelman suunnittelu: Heini Orell, Frei Zimmer Oy
Graafinen suunnittelu: Laura Lehtinen, Frei Zimmer Oy
Kannen kuva: Arkkitehdit Kontukoski

1. Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taide

Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennus rakennetaan Vaasan keskussairaalan yhteyteen Hietalahteen. Uusi kymmenkerroksinen rakennus tulee yhdistämään perusterveydenhuollon, erikoissairaanhoidon sekä sosiaalihuollon maakunnallisia ja yksityisiä palveluita. Digitalisoinnin ja etäyhteyksien avulla palvelut tuodaan tasapuolisesti asiakkaiden lähelle asuinkunnasta riippumatta. Uudisrakennus suunnitellaan muuntojoustavaksi ja monikäyttöiseksi niin, että sekä asiakkaille että henkilökunnalle taataan terveet ja turvalliset tilat myös tulevaisuuden muuttuvissa tarpeissa.

Valmistuttuaan H-uudisrakennus on älykäs sairaalarakennus, jossa on nykyaikaiset ja laadukkaasti tehdyt tilat, kustannustehokas elinkaari sekä valmiudet tulevaisuuden teknologian hyödyntämiseen. Uusi rakennus otetaan käyttöön vuonna 2022.

Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennukselle on laadittu taideohjelma tukemaan korkeatasoisen arkkitehtuurin ja nykyaikaisen sairaalasuunnittelun tavoitteita. H-uudisrakennuksen taide koostuu sairaalaa varten tehdyistä tilausteoksista sekä teosostoista ja lahjoituksina saadusta taiteesta. Lisäksi taidetta integroidaan erilaisiin pintoihin kuvatulosteiden avulla.

1.1. Taide sairaaloissa

” Taiteella ja kulttuurilla on useissa tutkimuksissa todettu olevan merkitystä ihmisten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja terveyteen, ja ne tarjoavat myös mahdollisuuden osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen. Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita täydentävät ja monipuolistavat sote-palveluita ja lisäävät mahdollisuuksia kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen eri elämäntilanteissa.” (Tule luo taide, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:9)

Nykyaikana sairaaloita rakennettaessa on taiteen mukana olo suunnittelussa itsestään selvää. Suomessa on useita hienoja kokonaisuuksia, joissa taide on kunnianhimoisena osana sairaalaa ja sen toimintoja. Hyviä esimerkkejä ovat mm. Uusi lastensairaala Helsingissä, TYKSin T-sairaala ja Espoon sairaala, joissa kaikissa taide on huomioitu jo rakentamisvaiheissa. Ja lisää esimerkkejä rakentuu koko ajan lisää.

Tutkimukset tukevat oletusta taiteen positiivisista vaikutuksista sairaalaympäristöissä. WHO on julkaissut marraskuussa 2019 raportin: ”What is the evidence on the role of arts in improving health and well-being?” www.euro.who.int/en/cch, joka sisälsi yli 200 kirjallisuuskatsausta ja yli 3000 alan tutkimusta. Tutkimukset osoittivat, että taiteella voidaan vaikuttaa ihmisten psykologisiin tekijöihin, kuten tunteiden käsittelyn ja itsetunnon kohoamiseen. Taiteella on myös fysiologisia vaikutuksia, esimerkkinä stressihormoni kortisolin tason tasapainottaminen ja immuunijärjestelmän tehostuminen.

Esimerkkejä taiteen ja kulttuurin käytösät osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja hyvinvoinnin ja terveyden edistäjänä

1. Taide osana elinympäristöä. Rakennushankkeen yhteydessä päätetään rakennukseen tehtävistä taidehankinnoista, esim. sairaalan julkisivuun tai yleisiin tiloihin tulevista teoksista.

2. Ohjattu taide- ja kulttuuritoiminta. Voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että palvelutaloon tulee tanssitaiteilija säännöllisesti järjestämään asukkaille ohjatun tanssihetken tai että yhteisötaiteilija järjestää osallistuvaa toimintaa asukkaille.

3. Soveltavan taiteen käyttö spesifisti. Esimerkiksi lastensairaaloissa on käytetty sairaalaklovneja helpottamaan lapsen orientoitumista toimenpiteeseen.

4. Omaehtoisen harrastamisen ja osallistumisen tukeminen. Lastenneuvola voi antaa tukea kaipaavalle perheelle kulttuurilähetteen, jota hyödyntämällä perhe voi osallistua esimerkiksi sirkukseen tai tehdä jotain erilaista, mitä perhe yleensä tekisi. Sosiaalihuolto voi antaa perheelle tai yksittäiselle asiakkaalle kulttuuripassin, jota hyödyntäen perhe tai asiakas voi osallistua kulttuuritilaisuuksiin tai omaehtoiseen harrastamiseen. Kulttuuriin osallistumista voidaan tukea myös tarjoamalla tuki osallistumiseen saattajan tai tukihenkilön muodossa.

5. Mahdollisuus kokea taidetta eri muodoissaan. Esimerkiksi hoitolaitoksissa vierailevat teatteriesitykset, konsertit, tanssiteokset ja taide-esitykset sekä taiteen kokeminen digitaalisten kanavien välityksellä.

Lähde: Tule luo taide, taiteen prosenttiperiaatteen laajentamisen kärkihankkeen (2016-2018) loppuraportti.

Myös taiteen sosiaaliset vaikutukset näkyvät esimerkiksi yksinäisyyden vähenemisessä ja sosiaalisen kanssakäymisen lisääntymisessä. Lopputuloksena oli, että taiteen positiivisista vaikutuksista ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin löytyy laajasti tutkimusnäyttöä. (Hanna-Liisa Liikanen, Terveyttä kulttuurista – uusi WHO:n raportti kirjassa Taide vanhin voitehista, toim. Seppo Seitsalo ja Ilkka Taipale.)

Osana taideohjelman laatimista tehtiin koko Vaasan sairaalan henkilöstölle kysely. Kyselyn perustella 76% kyselyyn vastanneista toivoi taidetta niihin tiloihin, joissa he itse työskentelivät.

Kuten Espoon sairaalan johtava ylilääkäri Jorma Teittinen hienosti kirjoittaa julkaisussa Toipuminen ja taide Espoon sairaalassa: ”*Taide auttaa toipumaan – taiteella on parantavaa ja mieltä eheyttävää voimaa. Se vie katsojan huomiota pois ahdistavista asioista ja vähentää stressiä. Hyvä taide koskettaa katsojan tunnetta, ja se tekee näkymättömästä näkyvää. Taide voi auttaa ihmistä tulemaan omaksi ainutlaatuiseksi itsekseen.*” https://www.espoo.fi/download/noname/%7B0540AAF8-C4B6-4222-8032-FAE320A89123%7D/93788

Temaattisesti taidekokonaisuus tukee Pohjanmaan rannikko -teemaa, joka koko uudelle sairaalle on jo arkkitehtuurisuunnittelun kautta annettu. Teema jakautuu kerroksissa rannikkoteeman kautta alateemoiksi, jotka ovat satama (00 ja 0-keeros), laguunit (1-. - 3. kerros), ranta (4. - 6. kerros) ja meri (7.- 8. kerrokset). Myös alateemojen määrittelyä on jatkettu teemoja tukevien ja kokonaisuuksien hahmottamista tukevien sanojen ja käsitteiden avulla. Rannikko-teema on pohjana sairaalan sisävärisuunnittelussa ja tavoitteena on arkkitehtuurin ja taiteen harmoninen ja toisiaan tukeva kokonaisuus. Sairaala on koko Pohjanmaan 13 pienemmän ja suuremman kunnan yhteinen ja taiteen tulee tuoda esille ja vahvistavaa tätä näkemystä.

1.2. Taiteen tavoitteet ja teemat

Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taiteelle on asetettu taideohjelman laatimisen yhteydessä neljä tavoitetta, joiden kautta taidekokonaisuus rakentuu ja jotka ohjaavat myös teoshankintoja ja teostilauksia tehtäessä. Nämä neljä tavoitetta ovat seuraavat:

1. Taide luo kiintopisteitä, ohjaa kulkua ja helpottaa orientoitumista sekä liikkumista sairaalan sisällä muodostaen selkeitä kokonaisuuksia.

2. Taidetta tuodaan kohtiin, joissa pysähdytään tai joudutaan odottamaan välillä pitkiäkin aikoja. Tavoitteena on, että taide tarjoaa elämyksiä tunnetasolla ja antaa aiheita ympäristön ja elämän tarkastelemiseen monista erilaista näkökulmista.

3. Taide lisää pidempiaikaisesti sairaalaan ja vuodelepoon joutuvien viihtymistä ja tuo toipumista edistävän esteettisen ja ajatuksia herättävän ulottuvuuden.

4. Taide, arkkitehtuuri ja sairaalan korkeatasoinen toiminta rakentavat yhdessä imagoa nykyaikaisesta sairaalasta, joka ottaa potilaat, henkilökunnan ja vierailijat huomioon kokonaisuutena ja edistää siten toipumista. Taide lisää turvallisuuden tunnetta, viestii toiminnan korkeasta tasosta ja sairaalan kaikkia käyttäjiä kohtaan tunnetusta arvostuksesta.

Rannikkomaisemaa / kuva pikkuanna

Vaasan keskussairaalan taiteen osalta on linjattu, että pääpaino on muutamissa isommissa taidekokonaisuuksissa sen sijaan, että toteutettaisiin paljon pieniä teoshankintoja. Taide on pääasiassa kuvataidetta, mutta kokoelma voi sisältää yksittäisinä teoksia myös muuta taidetta, kuten media-, ääni- tai videotaidetta. Myös esittävän taiteen näkyminen sairaalan seinien sisällä pidetään tulevaisuudessa mahdollisuutena, johon taideohjelma ottaa kantaa. Taiteen toivotaan huomioivan saavutettavuus ja tarjoavan elämyksiä myös eri rajoitteita omaaville. Lisäksi on huomioitavaa, ettei taide aiheuta haittoja eri tavoin rajoitteisille asiakkaille.

Yleisesti Vaasan H-sairaalan taiteen toivotaan olevan aikaa kestävää ja huomioivan eri käyttäjä- ja ikäryhmät. Taiteen toivotaan antavan toivoa, elämänuskoa, rauhoittavan sekä aktivoivan kaikkia tilojen käyttäjiä runollisella ja ajatuksia herättävällä tavalla. Taide, arkkitehtuuri ja sairaalan toiminta tähtäävät samaan päämäärään, joka huomioi kaikki tilojen käyttäjät potilaista ja heidän omaisistaan sairaalan henkilökuntaan. Taide saa ja sen toivotaankin haastavan eri tulkintoihin, mutta on tärkeää pohtia teoksen tematiikkaa paikkakohtaisesti ja erityisesti jokaisen tilan käyttäjien erityistarpeet huomioiden.

Sairaalan taidekokonaisuus ei valmistu kerralla H-uudisrakennuksen valmistuttua, vaan taidekokoelman toivotaan kasvavan ja kehittyvän tulevien vuosien aikana yksittäisten teosostojen ja mahdollisten lahjoituksien kautta. Tähän varaudutaan taidesuunnitelmassa kartoittamalla tulevien teosten potentiaalisia teospaikkoja.

2. Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taidekohteet

Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taiteen selkärangan muodostaa neljä tilausteoskokonaisuutta, jotka ovat sisäänkäynnin pääteos, hissiaulojen taidekokonaisuus, psykiatrian ulkoilutiloihin sijoittuva teoskokonaisuus ja valittuihin potilas- ja odotustiloihin sijoittuva kokonaisuus. Niiden lisäksi ravintolaan ja päiväsaleihin tuodaan taidetta teosostoina ja lahjoituksina. Yksittäisten taideteosten ohella sairaalan käyttäjien arkeen tuodaan väriä ja orientoitumista helpottavia yksityiskohtia kuvatulosteiden kuten kuvatapettien sekä oviin ja sermeihin toteutettavien kuvapainatusten avulla.

Havainnekuva / Arkkitehdit Kontukoski

2.1. Tilausteokset

2.1.1. Sairaalan pääteos

Sairaalan pääaulaan toteutetaan koko sairaalan pääteos, jonka toivotaan identifioivan sairaalaa ja olevan nähtävissä sekä ulkoa että sisältä katsottaessa. Pääteoksen osalta on määritelty vaihtoehtoisia paikkoja, joihin teos voi sijoittautua, mutta tarkempi taiteen sijoittuminen on haluttu jättää taiteilijan määriteltäväksi. Mahdollisia taiteen paikkoja voivat olla rakennuksen ulkopuolella sijaitseva sisääntulokatoksen lautaverhoiltu alakatto ja sen pilarit, metallinen säleikkö, joka sijaitsee sisääntulon ulkopuolella mutta näkyy visuaalisena elementtinä niin sisälle kuin uloskin tai sisääntuloaulan valitut seinäpinnat. Mahdollista on myös levittää taide aulan kahvion yhteydessä sijaitsevan minikeittiön taustaseinälle.

Taiteilijavalinta kohteessa tehdään rinnakkaisen luonnostilauksen avulla. Tämä tarkoittaa sitä, että taidetyöryhmä valitsee kolme taiteilijaa, joilta kaikilta tilataan kohteeseen luonnos teoksesta. Taiteilijoiden luonnostyön aikana taiteilijoilla on yhtäläinen mahdollisuus keskustella taiteen tavoitteista ja saada palautetta suunnittelutyöstä. Kaikille taiteilijoille maksetaan työstä luonnospalkkio. Toteutusvaiheeseen edetään luonnosten perusteella valitun taiteilijan kanssa. Kolmen taiteilijan valinta tehdään suoravalintana aikataulupaineiden takia.

Taiteilijoille tulee luonnostyön tueksi listata tarkasti ne asiat, jotka ovat taiteen osalta mahdollisia. Taiteen tematiikkaa tai tekniikkaa ei haluta taideohjelman osalta tarkemmin ohjata, mutta toiveena on, että teos tukisi koko sairaalan teemaa ja rannikkoajatusta.

Ketohanhikki, Hanna Vihriälä 2017, Espoon Sairaala / kuva Hanna Vihriälä

Havainnekuva / Raami Arkkitehdit

2.1.2. Hissiaulat

Sairaalan hissiauloihin sijoittuu 8-osainen taidekokonaisuus, jossa taiteen tavoitteena on vahvistaa kerrosten identiteettiä ja ohjata käyttäjien kulkua. Kokonaisuus tilataan yhdeltä tai kahdelta taiteilijalta niin, että kokonaisteema säilyy yhtenäisenä, mutta kerrosten taiteen sisällöt ja esimerkiksi käytettävät värit vaihtelevat.

Kerroksissa 1-3 taide sijoittuu hissien vasemmalle puolelle ja käytettävissä on seinäpinta, jota rikkovat teknisiin tiloihin vievät ovet. Näissä kerroksissa taide saa teemansa laguuneista ja suunnittelussa tulee huomioida kerroksissa käytettävät värit eli sininen, vihreä ja turkoosin sävyt.

Kerroksissa 4-6 taiteella ei ole juurikaan tilaa hissiaulojen yhteydessä, mutta taide voi levitä aulasta viereisten käytävien seinäpinnoille. Kerroksien taiteen teemana on ranta ja käytettävät sävyt sininen ja keltainen.

Näissä kerroksissa taiteen lajeina mahdollisia ovat esimerkiksi keramiikka, mosaiikki ja eri materiaaleista valmistetut reliefit. Taiteen toivotaan ottavan haltuun suurehkojakin seinäpintoja, mutta taiteen ei tarvitse täyttää koko tilaa. Taiteen tulee olla seinäpintaan kiinnitettävää ja se ei saa tulla ulos seinästä kuin maksimissa muutamia senttejä. Taiteen tulee olla puhdistettavaa ja sen tulisi kestää mahdolliset horjahdukset, kosketukset ja vastaavat kontaktit ilman pelkoa itsensä tai teoksen vahingoittamisesta.

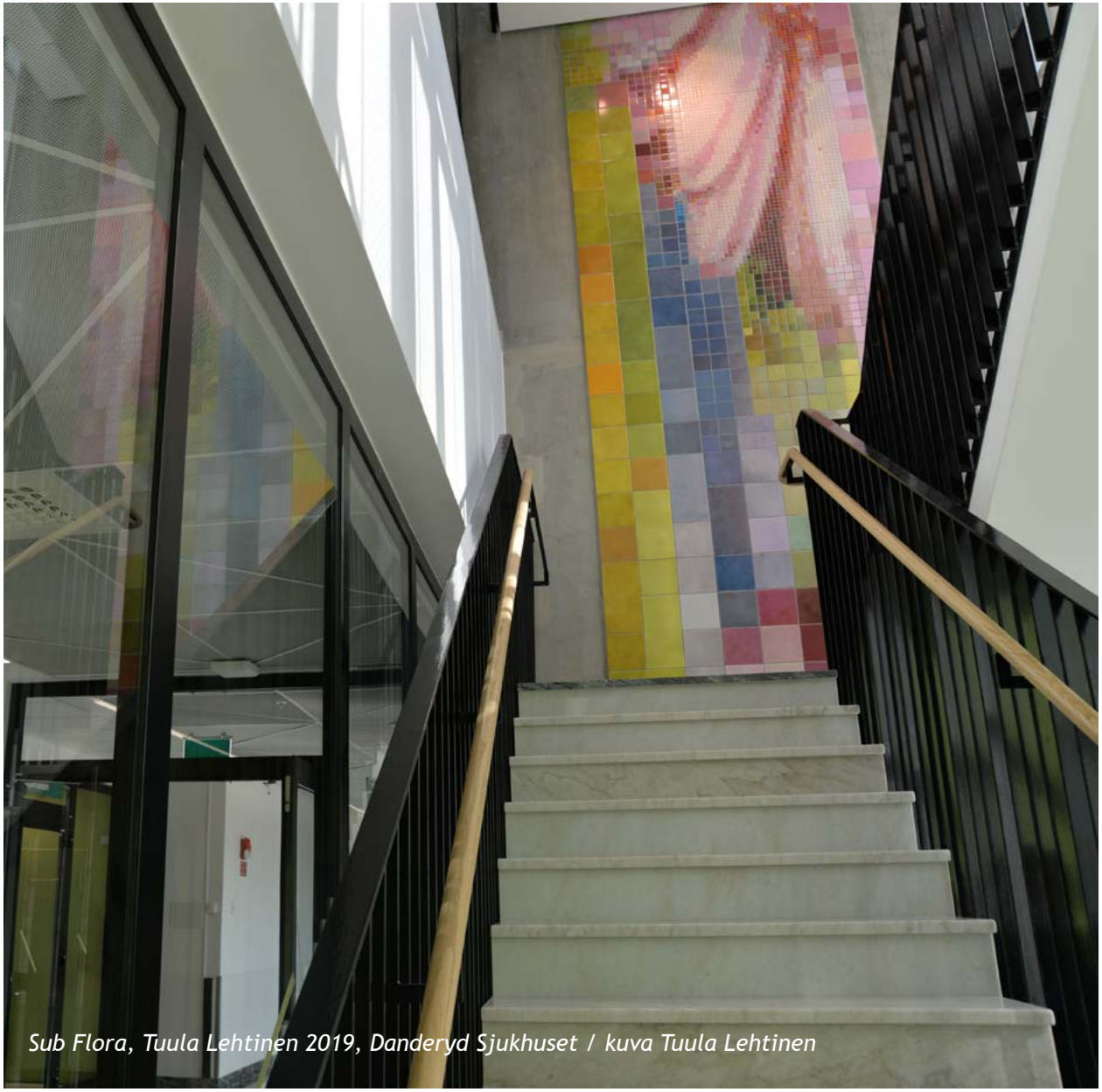

Sub Flora, Tuula Lehtinen 2019, Danderyd Sjukhuset / kuva Tuula Lehtinen

Kerroksissa 7- ja 8. on psykiatrian tiloja ja tematiikka taiteelle tulee pohtia erityisen tarkasti ja yhteistyössä käyttäjien kanssa. Tilaa taiteelle löytyy aulasta, jossa on päiväsalejen toimintaan vertautuvia toimintoja. Näissä kerroksissa teemana on meri ja käytetyt värit ovat sinisen sävyjä. Kerroksissa 7. ja 8. taide toteutetaan seinämaalauksena, tapettina tai kuvalaminaattina.

Yleisesti taiteen toivotaan ottavan huomioon aulojen sisustusarkkitehtuuri ja sen kautta auloille luotu ilme.

Taiteilijat taidekohteeseen valitaan avoimen portfoliohaun kautta.

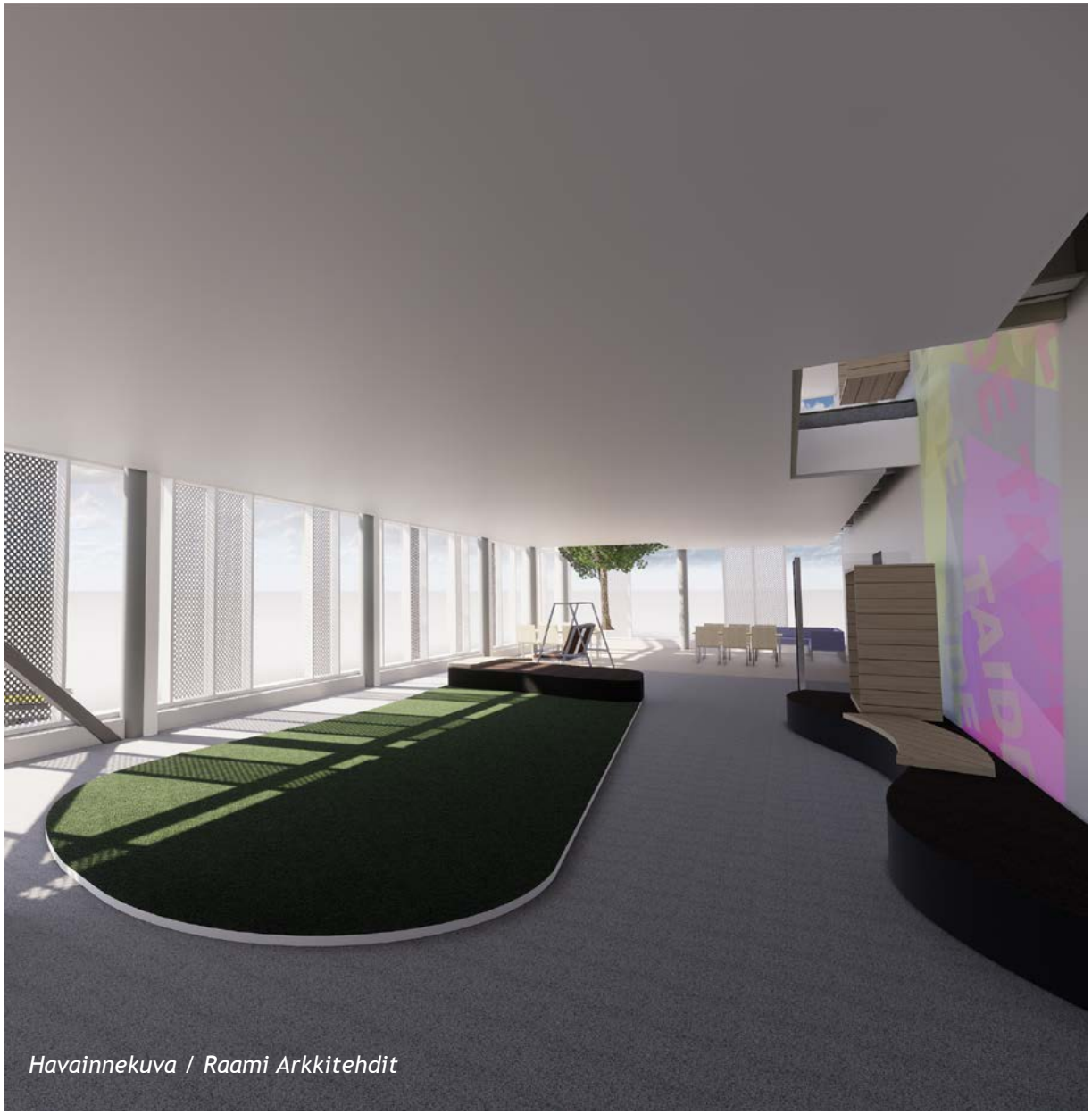

Havainnekuva / Raami Arkkitehdit

2.1.3. Psykiatrian ulkoilutiloihin sijoittuva taide

Yksi neljästä teoskokonaisuudesta sijoittuu psykiatrian kerrosten 7. ja 8. ulkolutilohin niin, että teos on havaittavissa hieman eri näkökulmasta molemmista kerroksista. 7. kerroksessa teos toteutuu katossa olevan aukon kohdalle integroituen osaksi kerroksen seinäpintaa. Seinäpinta jatkuu yhtenäisenä ylös läpi 8. kerroksen lattian rajoittuen rakennuksen kattoon. 8. kerroksessa tilaa rajaa lasitus, josta näkee alas 7. kerrokseen. Teos tai sen osa voi olla kiinnitetty kattoon ja tarjota erilaisia näkymiä riippuen siitä missä kerroksessa katsoja on. Lasilaatikkomainen tila tarjoaa mahdollisuuksia myös valaistukselle.

Koska teos sijaitsee psykiatrian tiloissa, tulee teoksen toteutuksessa käytettävät materiaalit ja tematiikka pohtia erityisen huolellisesti. Lisäksi tulee huomioida, että teosta katsovat sekä lapset että nuoret 8. kerroksessa että aikuiset 7. kerroksessa. Toiveena on, että taiteen avulla vahvistetaan tilan merkitystä ja roolia ulkoilutilana.

Taideohjelman laatimisen yhteydessä on käyty keskusteluja taiteen erityisvaatimuksista sairaalan edustajien kanssa ja nämä reunaehdot tulee antaa tiedoksi työhön valitulle taiteilijalle. Yhteistyötä psykiatrian osastojen edustajien kanssa tehdään myös osana teoksen luonnostyötä.

Taiteilijavalinta tehdään avoimen portfoliohaun kautta.

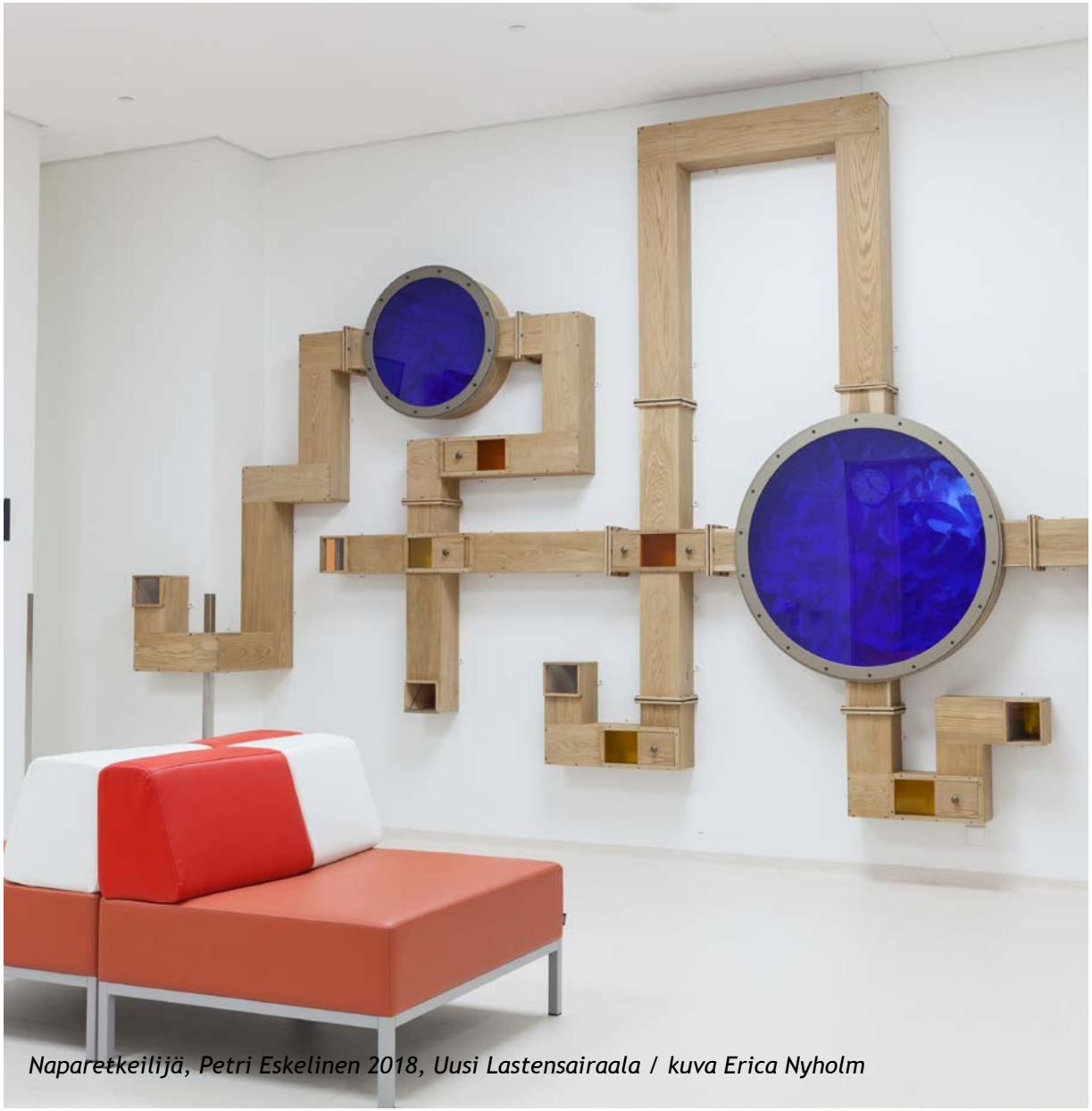

Naparetkeilijä, Petri Eskelinen 2018, Uusi Lastensairaala / kuva Erica Nyholm

2.1.4. Odotus- tai tutkimushuoneisiin sijoittuva teoskokonaisuus

Taidetta halutaan tuoda osana taidekokonaisuutta kohtiin, joissa pysähdytään tai joudutaan odottamaan välillä pitkiäkin aikoja. Näitä kohtia on kartoitettu osana taideohjelman laatimista ja osallistamista ja on päädytty seuraaviin paikkoihin:
- 0 -kerroksen dialyysiosasto
- 1. kerroksen odotustila pääreitin varrella
- 2. kerroksen endoskopian odotustila, päiväyksikön itsepalvelupiste tai infuusiotila (2-3 teosta)
- 3. kerroksen psykiatrian odotustila

Näistä valitaan toteutusvaiheessa 4 - 6 kohdetta. Mahdollista on, että esim. 2. kerrokseen toteutetaan kaksiosainen teoskokonaisuus, joka sijoittuu kahteen eri paikkaan.

Toteutusvaiheessa jokaiseen kohteeseen valitaan eri taiteilija, joka tekee teoksen pohtien juuri sitä paikkaa, johon teos tulee sijoittumaan ottaen huomioon teoksen sijoituspaikan aiheuttamat reunaehdot tai rajoitteet. Taiteen toivotaan olevan sellaista, että asentamien paikoilleen on mahdollista vasta hankkeen loppuvaiheessa.

Tavoitteena on, että taide tarjoaa elämyksiä tunnetasolla ja antaa aiheita ympäristön ja elämän tarkastelemiseen monista erilaista näkökulmista. Pääpaino on visuaalisella taiteella, mutta taide voi olla myös ääni- tai mediataidetta.

Taiteilijat eri hankkeisiin valitaan avoimen portfoliohaun kautta.

Havainnekuva / Raami Arkkitehdit

2.2. Erilliset teokset / Lahjoitukset ja taidehankinnat

Tilaustöiden ja rakenteisiin integroitavan taiteen lisäksi Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennukseen tuodaan myös yksittäisiä, seinille sijoitettavia teoksia tai teossarjoja, jotka sijoittuvat ravintolan seinille, päiväsaleihin ja henkilökunnan taukotiloihin. Seinille sijoitettava taide voidaan ostaa valmiina teoksina suoraan taiteilijoilta, näyttelyostojen tai vaikkapa Vaasan taidemuseon taidelainaamon kautta. Taiteen hankintaa helpottamaan avataan avoin haku, johon kiinnostuneet taiteilijat voivat lähettää kuvia myytävistä teoksista hintapyyntöineen. Tavoitteena on hankkia taidetta erityisesti alueen taiteilijoilta, mutta ulkopuolelle ei suljeta myöskään muiden taiteilijoiden teoksia.

Taiteen sijoittumisesta tehdään taidekoordinaattorin toimesta toteutusvaiheessa tarkka luettelo, jotta tiedetään mikä teos on sijoitettuna mihinkin kerrokseen ja tilaan. Lisäksi luettelossa kartoitetaan ne paikat, joihin voidaan jatkossa tuoda uusia joko ostettua tai lahjoitettuja teoksia.

2.2.1. Ravintola

Kolmannen kerroksen ravintolan seinille sijoitetaan taidetta. Kokonaisuudelle ei määritellä mitään erityistä teemaa, vaan kokonaisuuden yhteensoveltuvuus katsotaan esimerkiksi hakuun osallistuneiden teosten joukosta. Teokset on mahdollista ripustaa kiskoihin tai suoraan seinille ja vasta rakentamisen viimevaiheessa. Teosten valaisuun valmistaudutaan valaisinkiskoihin sijoittuvien spottien osalta.

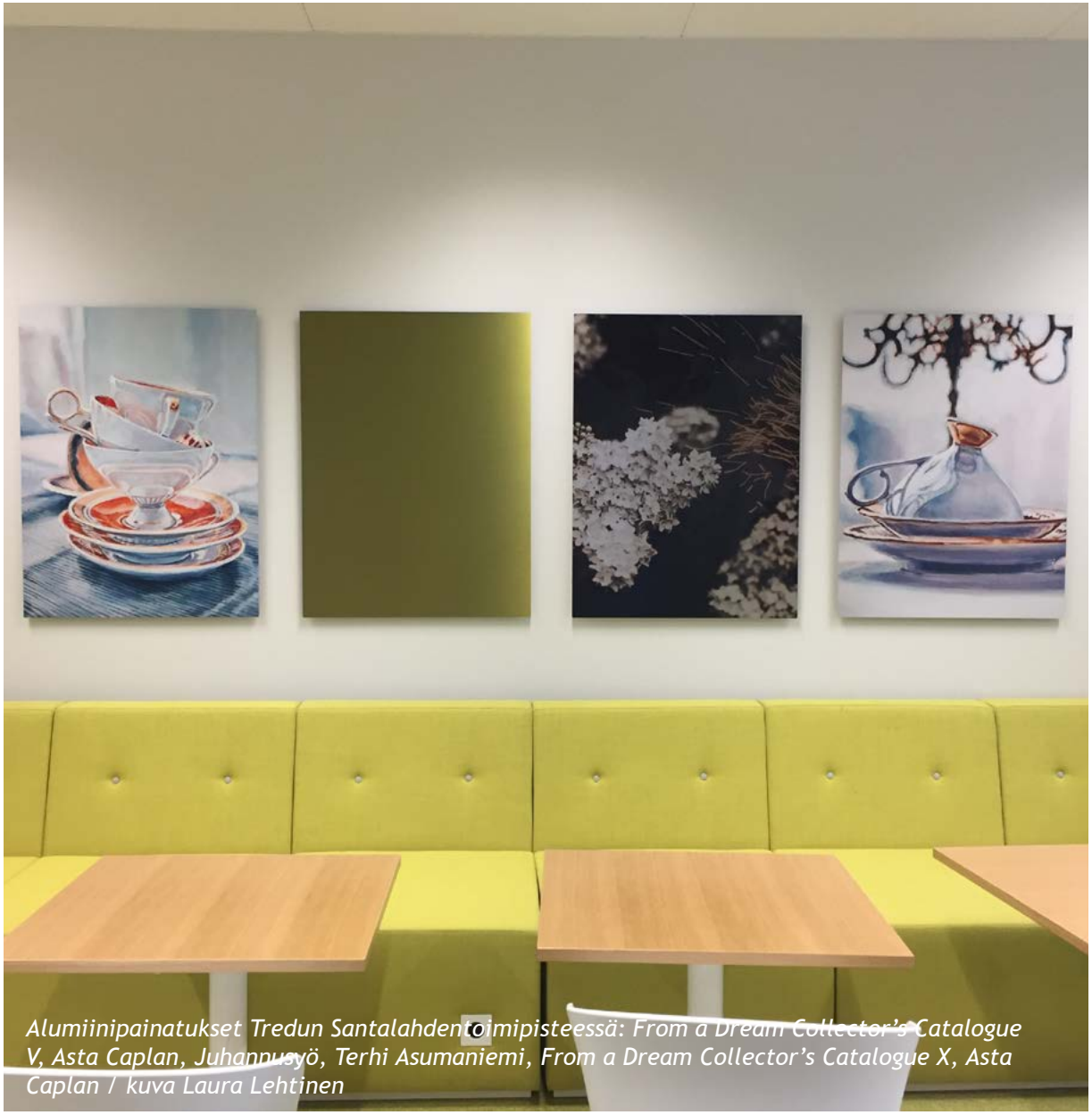

Alumiinipainatukset Tredun Santalahden toimipisteessä: From a Dream Collector's Catalogue V, Asta Caplan, Juhannusyö, Terhi Asumaniemi, From a Dream Collector's Catalogue X, Asta Caplan / kuva Laura Lehtinen

2.2.2. Päiväsalit

Myös päiväsalien seinille tuodaan taidetta yksittäisten joko ostettujen tai lahjoitettujen teosten muodossa. Erityisesti kerrosten 4.-6. päiväsaleihin sijoitetaan yksittäisiä teoksia (11 päiväsalia). Kerroksissa 7. – 8. päiväsalien seinille toteutetaan taide joko maalaamalla teokset suoraan seinäpintaan tai erilaisten kuvatapettien ja tarrojen muodossa (yhteensä 10 päiväsalia). Erityisesti lasten ja nuorten kerroksessa toivottavaa on päiväsalien seiniin toteutuva teoskokonaisuus, joka voisi muodostaa tarinallisen jatkumon. Toiveena on, että osastolla olisi ainakin jokin tuttu hahmo, jonka lapset ja nuoret muistaisivat ja jonka luokse tuntuu turvalliselta palata, linkittyen kuitenkin koko sairaalan rannikkoteemaan.

2.2.3. Henkilökunnan taukohuoneet

Yksittäisiä teoksia ripustetaan myös henkilökunnan taukotilojen seinille. Toive tästä nousi esille vahvasti henkilöstölle toteutetusta kyselystä. Yhteensä sairaalassa on 13 henkilökunnan taukotilaa ja jokaiseen pyritään hankkimaan oma teos. Tavoitteena on hankintamalli, jossa henkilökunta saa olla mukana valitsemassa oman taukotilansa teosta etukäteen valikoidusta kokonaisuudesta.

Kuvatapetti, Luontokuva Tuomas Heinonen / kuva Tays, Opa Latvala

2.3. Kuvapainatukset

2.3.1. Kuvatapetit

Sairaalan seinissä käytetään valikoiduissa kohteissa valokuvatapetteja. Niitä löytyy mm. 0 -kerroksen psykiatrisen päihdehuollon tiloista sekä erityisesti psykiatrian osastolta. Valokuvatapetit toteutetaan eri vuodenaikojen luontokuvina niin, että kuvia löytyy kaikkien sairaanhoitopiirin 13 kunnan tai kaupungin osalta. Toive luontokuviin on noussut esille erityisesti sairaalan henkilöstöltä sekä asiakkailta.

Käytettävät valokuvat valitaan avaamalla paikallisille valokuvaajille, niin ammattilaisille kuin harrastelijoillekin avoin haku, jossa he voivat tarjota luontokuviaan sairaalahankkeen käyttöön. Päätöksen valittavista valokuvista tekee työryhmä, jossa on koordinaattorin lisäksi mukana sairaalaa suunnittelevat arkkitehdit ja sairaalan edustajat. Mukaan valittavien valokuvien käytöstä maksetaan korvaus.

Havainnekuvaan upotettu kuvaidea (kukka Minttu Wikberg) / Raami Arkkitehdit

2.3.2. WC-tilojen liukuovien painatukset

Potilashuoneiden wc-tilojen liukuoviin toteutetaan kuvapainatuksia. Ovien kuvamaailma saa inspiraatiota vanhoista kasvioista. Työhön valitaan hankkeeseen soveltuva kuvataiteilija tai kuvittaja. Kunkin oven painatuksessa on esitettynä aina yksi kasvi tai eläin. Ovien kasvit tai eläimet noudattavat eri kerroksille valittua teemaa eli satama, laguunit, ranta ja meri.

- Kerrokset 00. - 0. satama / 3 erilaista kuvaa
- Kerrokset 1. – 3. laguunit / 3 erilaista kuvaa
- Kerrokset 4. – 6. ranta / 10 erilaista kuvaa
- Kerrokset 7. – 8. meri / 10 erilaista kuvaa

Yhteensä kuvia toteutetaan 26 kappaletta. Originaalit teokset kehystetään ja sijoitetaan päiväsalien tai henkilökunnan taukotilojen seinille pieninä sarjoina.

2.3.3. Sermit

Samat kasvioaiheet voivat sijoittua tarvittavien kiinteiden sermien pintoihin myös kuosimaisina ratkaisuina, jolloin kuva voidaan skaalata pienemmäksi ja toistaa joko värikkäänä tai mustavalkoisena.

3. Taiteen toteuttamisen käytännöt

Taidetyöryhmän vastuut ja tehtävät:

•Hyväksyy ja ohjaa taideohjelman laatimista
• Valvoo ja seuraa budjettia toteutusvaiheessa
• Tekee päätökset taiteilijavalintatavoista, taiteilijoista ja luonnosten hyväksynnästä
• Hyväksyy mahdollisten taidekilpailujen, rinnakkaisten luonnostilausten tai avoimien portfoliohakujen järjestämisen ja näiden byrokratian.
• Vastaa siitä, että sairaalaan suunniteltu taide on linjassa muun suunnittelun ja tavoitteiden / rajoitusten kanssa
• Taidetyöryhmä tai heidän nimeämänsä edustaja katsoo ja hyväksyy taidehankkeissa käytettävät sopimuspohjat ennen niiden käyttöön ottoa

Taidekoordinaattorin (Frei Zimmer Oy) vastuut ja tehtävät:

• Taideohjelman laatiminen yhdessä sovitussa aikataulussa.
• Taiteilijavalintojen valmistelu ja edistäminen. Mahdollisten kilpailujen, rinnakkaisten luonnostehtävien tai avoimien portfoliohakujen organisointi.
• Taideohjelman mukaisen taiteen vaatimien lähtökohtien tunnistaminen ja määrittely rakentamisen vaatimassa aikataulussa.
• Kokousten valmistelut ja muistioiden laatiminen.
• Budjetin seuranta yhteistyössä sairaanhoitopiirin yhteyshenkilön ja taidetyöryhmän kanssa.
• Sopimusten valmistelut valituille taiteilijoille.
• Taiteen toteutuksen työmaa-aikainen valvonta, taiteilijoiden avustaminen ja teosten vastaanottotarkastuksista ja huolto-ohjeista vastaaminen.
• Tiedotusmateriaalin tuottaminen hankkeen tarpeisiin.
• Mahdollisten apurahojen ja säätiöiden rahoitusten kartoitus ja hakeminen.
• Vuosittainen raportti taidehankkeen edistymisestä.

3.1. Hallinnointi, eri toimijat ja niiden roolit

Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taideohjelman laatimista ja myöhemmin taiteen toteutusta ohjaa taidetyöryhmä, jonka muodostavat puheenjohtaja Monica Siren-Aura, tekninen johtaja Ulf Stenbacka, hallintojohtaja Juha Post, suunnitteluinsinööri Sanna Ahola ja Arkkitehdit Kontukosken arkkitehti Elina Salakari sekä sihteerinä ja koordinaattorina Heini Orell Frei Zimmer Oy:stä. Lisäksi Vaasan taiteilijaseuralle tarjotaan mahdollisuutta nimetä seuran edustaja työryhmään. Taidetyöryhmän ja hankkeeseen kilpailutetun taidekoordinaattorin roolit ja tehtävät on kuvattu vasemmalla..

Lisäksi hankkeeseen on nimetty taidetyöryhmän jäsenistä ja kohteen arkkitehdeistä koostuva ”taidehanska”. Taidehanskan rooli korostuu erityisesti, kun edetään toteutusvaiheeseen, jonka aikana tulee tehdä toisinaan pikaisiakin päätöksiä ja ohjeistuksia johtuen rakentamisen aikataulupaineista. ”Taidehanska” myös ohjaa taiteilijoiden luonnostyötä ja on mukana esimerkiksi aloituspalavereissa taiteilijoiden kanssa sekä tekee rakentamisen aikaisia, yksityiskohtaisia päätöksiä liittyen taiteentoteutukseen. Taidehanskan rooli on kuitenkin ohjaava, suuremmat linjaukset viedään aina taidetyöryhmään.

3.2. Taiteilijavalintatavat

Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taiteilijavalinnat tehdään mahdollisuuksien mukaan avoimien portfoliohakujen avulla. Koko sairaalan taidehankkeelle avataan yksi avoin taiteilijahaku, johon eri kohteista kiinnostuneet taiteilijat voivat lähettää portfolionsa taidetyöryhmän arvioitavaksi. He voivat listata ne työtehtävät, joista ovat erityisesti kiinnostuneita. Taidekoordinaattori käy saapuneet portfoliot läpi ja tekee alustavaa karsintaa ja ehdokaslistausta kohdekohtaisesti. Lopulliset taiteilija- tai teosvalinnat tekee taidetyöryhmä.

Sekä kuvatapeteissa käytettäviä valokuvia, että valmiina ostettavia, seinille ripustettavia teoksia etsitään samoin periaattein avoimien portfoliohakujen kautta. Myös näistä taidekoordinaattori tekee esikarsintaa ohjausryhmälle taidehanskan avustuksella.

Portfoliohauista tiedotetaan valtakunnallisten ja paikallisten taiteilijaseurojen tiedotuksen välityksellä sekä sairaanhoitopiirin kanavissa ja verkkosivuilla.

Muutamissa kohteissa rakentamisen aikatauluista johtuva kireä aikataulu voi edellyttää, että taiteilijavalinnat tehdään suoravalintoina. Myös tällöin taidekoordinaattori kartoittaa taidekenttää, ja tekee ehdotuksia soveltuvista taiteilijoista.

Periaatteena on valita taiteen tekijöiksi alansa ammattilaisia. Kuitenkin erikseen määritellysti mukaan voidaan ottaa myös harrastelijoiden teoksia, esimerkiksi valokuvatapettien luontokuvien kohdalla. Pääsääntöisesti taidetta ei hankita vain paikallisilta taiteilijoilta, mutta yksittäisten teosten hankinnassa voidaan painottaa alueen omien taiteilijoiden tuotantoa.

3.3. Teoslahjoitukset

H-uudisrakennuksen taidekokoelma voi karttua myös lahjoitettujen teosten kautta. Lahjoitettuja teoksia voidaan sijoittaa eri kerrosten päiväsaleihin tai henkilökunnan taukotiloihin. Osana taidehanketta listataan ne tilat, joissa jo on taidetta ja joihin taidetta voidaan myöhemmin sijoittaa.

Ennen H-uudisrakennuksen käyttöönottoa tulevien taidelahjoitusten vastaanottamisesta ja sijoittamisesta tekee päätöksiä taidetyöryhmä yhteistyössä taidekoordinaattorin kanssa. Sairaalan valmistuttua päätöksen lahjoituksen vastaanottamisesta ja sijoittamisesta tekee myöhemmin määriteltävä virkamies.

Tilaustyönä sairaalalle toteutettavat teokset	Valmiin teoksen osto tai kuvan käyttöoikeuden lunastus
avoin haku tai suoravalinta	*avoin haku*
▼	▼
taiteilijavalinnat	*teosvalinnat*
▼	▼
luonnossopimus	*sopimus teoksen ostosta*
▼	▼
luonnoksen palautus ja hyväksyntä	*teoksen luovutus*
▼	▼
päätös siirtymisestä toteutusvaiheeseen	*mahdollinen kehystys*
▼	▼
sopimus toteutuksesta	*teoksen ripustus tai painatus*
▼	
teoksen valmistuminen	
▼	
vastaanottotarkastus, huolto-ohjeen laatiminen, teoksen kyltitys	

3.4. Käytännöt taiteen toteutuksessa

Rakentamisvaiheessa taidekoordinaattori vastaa taidehankkeiden etenemisestä. Tilaustyön, teoshankintojen ja kuvan käyttöoikeuksien hankinnan prosessikuvaukset kuvattuna vasemmalla.

Taidekoordinaattori valmistelee taidehankkeelle seuraavat sopimukset ja dokumentit. Nämä ovat sairaalan käytettävissä tarvittaessa myös tulevaisuudessa.

- Luonnostyön sopimus
- Toteutusvaiheen sopimus
- Teoksen ostosopimus
- Sopimus lahjoituksen vastaanotosta
- Teoksen huolto-ohjepohja

Teoksen valmistuttua sille laaditaan huolto-ohje. Huolto-ohjeesta tulee selvitä teoksen tietojen lisäksi sen sijoituspaikka, ohjeet huoltoon ja ylläpitoon, teoksen materiaalien takuuaika ja arvio elinkaaresta. Huolto-ohjeet toimitetaan ja tallennetaan yleishallinnon arkistoihin, mutta huollosta vastaa tekninen yksikkö.

Kaikille teoksille toteutetaan teostietokyltti, joka sijoitetaan teoksen välittömään läheisyyteen. Kaikki sairaalan teokset kyltitetään yhtenäisen käytännön mukaisesti niin, että kyltistä selviää teoksen nimi, tekijä ja valmistumisvuosi. Nämä tiedot tulee selvitä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Jos myös näkörajoitteisten on mahdollista kokea teos, tulee teostietojen olla myös pistekirjoituksella.

4. Taiteen toteutuksen suunnitelma ja seuranta

Taiteen toteutusta on valmisteltu yhteistyössä rakentamisesta vastaavan allianssin kanssa ja on kartoitettu aikataulu, jossa teosten tulee rakentua. Yhteinen näkemys on, että taide tuodaan paikoilleen niissä kohteissa, missä se on mahdollista vasta mahdollisimman myöhäisessä vaiheessa, jotta se ei ole rakentamisen tiellä ja jotta taide ei vaadi ylimääräistä suojaamista. Näin tulee toimia esimerkiksi eri tiloihin ripustettavien yksitäisten teosten osalta. Sen sijaan rakentamiseen integroitava taide ja sen toteutus tulee suunnitella niin, että se nivoutuu rakentamiseen mahdollisimman sujuvasti.

	TAITEILIJAHAKU	TAITEILIJAVALINTA	LUONNOS VALMIS	TOTEUTUS AJANKOHTAINEN	TEOS VALMIS
TILAUSTEOKSET					
Sairaalan pääteos (sisääntulo)	SUORAVALINTA	12/2020	alustava taiteen sijoittuminen selvillä 1.3.2021 / koko luonnos 1.4.2021	riippuen sijoittumisesta / syksy -21 alkaen ->	viim kevät 2022
Hissiaulat	1/2021	2/2021	6/2021	aikaisintaan elokuu 2021	viim kevät 2022
Psykiatrian ulkoilutiloihin sijoittuva taide	1/2021	2/2021	8/2021	aikaisintaan syksy 2021	viim kevät 2022
Odotus- tai tutkimushuoneisiin sijoittuva teoskokonaisuus	1/2021	2/2021	ei aikataulupaineita jos seinään kiinnittyvää taidetta	ei aikataulupaineita jos seinään kiinnittyvää taidetta	vim kevät 2022
Safe ward- seinät + 7. kerroksen päiväsalit	SUORA VALINTA	KEVÄT 2021		aikaisintaan elokuu 2021	viim kevät 2022
OSTETTU / LAHJOITETTU TAIDE					
Erilliset teokset (ravintola, päiväsalit ja henkilökunnan taukohuoneet)	KEVÄT 2021	SYKSY 2021	ei tarvetta luonnoksille	ripustus kevät -22	viim kesä 2022
KUVAPAINATUKSET					
Valokuvatapetit	12/2020	2/2021		painatus maaliskuu 2021	työmaan edetessä
Ovien ja sermien kuvat	1/2021	2/2020		jos kaikki ovet laminoidaan kerralla, aikaisintaan syksy -21	viimeistään kevät 2022

4.1. Aikataulu taiteen rakentumiselle

Taideohjelman hyväksymisen jälkeen edetään oheisen suunnitelman mukaisesti. Suunnitelmaa tulee päivittää toteutuksen edetessä.

4.2. Taidebudjetti

Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taidebudjetti on yhteensä 300 000€ + alv ja lisäksi käytettävissä on rakentamiseen integroitavaan taiteeseen 92 5000€ + alv. Tähän summaan tulee sisältyä kaikki taidehankkeesta syntyvät kustannukset taideohjelmassa esiteltyine teoksineen, asennuksineen sekä ripustuksineen. Lisäksi summaan tulee sisältyä koordinoinnin kustannukset. Taidebudjetin jakautumisesta teoksien osalta on tehty erillinen suunnitelma.

Taidehankkeelle määritellyn budjetin lisäksi lisärahoitusta pyritään saamaan apurahojen ja mahdollisten avustusten turvin. Jos hankkeelle saadaan lisäapurahoja, tehdään rahojen käytöstä erillinen suunnitelma. Suositeltavaa on hakea ainakin seuraavia avustuksia ja apurahoja:

- TAIKE / Prosentti taidekustannuksista taiteeseen -avustus https://www.taike.fi/fi/avustukset-yhteisoille/-/stipend/AhK7rZDMBpbH/viewStipend/11178 / hakuaika yleensä keväällä
- Suomen kulttuurirahasto https://skr.fi/taidetta-hoitolaitoksiin-maakuntarahastot / hakuaika 11.1. - 10.2.2021
- Vaasan Aktiasäätiö / https://vasa.aktiastiftelserna.fi/fi/ hakuaika yleensä helmikuun loppuun mennessä.

5. Sairaalan henkilökunta ja taide

Vaasan keskussairaalan kuvapankki / kuva Kasper Dalkarl

5.1. Osallistaminen

Taideohjelmaa on haluttu laatia yhteistyössä sairaalan edustajien ja henkilökunnan kanssa ja sen laatimisessa on pyritty huomioimaan sekä tulevia asiakkaita, että sairaalan koko henkilöstöä. Koska taideohjelma laadittiin aikana, jolloin covid-19 virus ei mahdollistanut kasvokkaista vuorovaikutusta tai avoimia työpajoja, oli osallistaminen tehtävä etäpalavereiden ja verkkokyselyiden avulla. Tilanteella on voinut olla vaikutusta siihen, miten osallistaminen on kokonaisuudessa onnistunut ja miten se on koettu osallistuneiden toimesta.

Taideohjelman luonnosta ja taiteen perusperiaatteita on esitelty työn laatimisen aikana integrointitiimille (17.8.2020) sekä käyttäjäjohtoryhmälle (28.9.2020) ja heidän kommenttinsa on huomioitu työssä. Lisäksi on pidetty erillinen etäpalaveri psykiatrian osastojen edustajien kanssa tavoitteena kartoittaa taiteen rajoitteita ja toiveita sen sijoittuessa psykiatrian osastojen yhteyteen (29.9.2020). Taidesuunnitelman luonnosta on esitelty myös sairaalan käyttäjistä kootulle asiakasraadille (14.10.2020) ja heidän palautteensa on pyritty huomioimaan. Lisäksi koko sairaalan henkilöstölle laadittiin verkkokysely, joka oli auki ajanjaksolla 29.9. – 13.10.2020. Tänä aikana kyselyyn vastaisi 364 henkilöä ja sen avulla saatiin paljon arvokasta tietoa huomioitavista seikoista ja henkilöstön toiveista. Pääsääntöisesti henkilöstön vastaukset tukivat ja vahvistivat niitä ennakkokäsityksiä ja -ajatuksia, joita taideohjelman osalta oli linjattu, mutta vastauksista saatiin myös paljon uusia ideoita mm. taiteen sijoitteluun.

5.2. Muu sairaalan taidetoiminta

Toiveena on, että sairaalaan toteutettava taide ei jäisi vain seinien koristukseksi, vaan taidetta olisi mahdollista hyödyntää myös hoitotyössä. Tätä tavoitetta vastaamaan osana taidehanketta laaditaan sairaalan taiteesta ”manuaali”, jossa esitellään Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen teokset ja jossa sairaalan taiteen tekijät kertovat omin sanoin teoksistaan, niiden tematiikasta, tekniikasta ja ajatuksista teosten takana. ”Manuaalia” voivat hyödyntää myös sairaalan taiteesta kiinnostuneet potilaat ja vierailijat tutustuessaan sairaalan taiteeseen. Tavoitteena on taidekokonaisuuden valmistuessa järjestää kiinnostuneille henkilöstön jäsenille esittelykierros, jossa teoksista olisi kertomassa niiden tekijät. Näin sairaalan henkilökunnalle muodostuu henkilökohtaisempi suhde teoksiin ja niistä on helpompi käydä keskustelua myös potilaiden kanssa. Manuaali taiteesta tallennetaan sairaalan intraan ja Vaasan sairaanhoitopiirin kotisivuille, jossa siihen voi myöhemminkin tarvittaessa palata.

Osana henkilöstölle laadittua kyselyä kysyttiin kiinnostusta vapaaehtoiselle työhyvinvointia edistävälle kulttuurikerhotoiminnalle, jonka puitteissa voidaan tehdä retkiä taidenäyttelyihin, teatteriin, konsertteihin tai kutsua taiteilijoita pitämään työpajoja tai esittelyjä omasta taiteestaan ja pohtia esimerkiksi, kuinka sairaalan taidekokoelma vuosien aikana täydentyy. Kyselyn perusteella 23% vastaajista eli 77 vastaaja olisi kiinnostunut tästä toiminnasta. Mahdollisesti kiinnostuneita oli 27% eli 90 henkilöä. Vastausten pohjalta kiinnostuneita on niin paljon, että toiminta voisi olla kannatettavaa.

Toiminta voisi käynnistyä taidehankkeiden toteutumisen alkaessa niin, että halukkaat saisivat ilmoittautua vapaaehtoisiksi ja heitä voidaan esimerkiksi pyytää kommentoimaan taideluonnoksia. Samalla kiinnostuneelle kulttuurikerho-ryhmäläisille voidaan järjestää taiteilija- ja teosesittelyjä taidehankkeen toteutuksen yhteydessä. Taidehankkeen ollessa käynnissä koordinaattori voi vastata kulttuurikerhon toiminnan käynnistämisestä osana taidehankkeen osallistamista, mutta jatkossa siihen tulisi löytää kiinnostuneita vastuuhenkilöitä.

6. Tulevaisuus

Luonnollisesti suuri osa taiteesta hankintaan H-uudisrakennuksen rakentamisen yhteydessä, mutta tavoitteena on, että kokoelma tulisi täydentymään myös tulevina vuosina ja vaiheittain. Taidetta voidaan hankkia jatkossa yksittäisten teosostojen tai mahdollisten lahjoitusten turvin. Jos edellisessä kappaleessa esitelty kulttuurikerho-toiminta saadaan pyörimään aktiivisesti, voi sen joukoista koota tiimin, joka tekee ehdotuksia hankittavasta taiteesta tai vastaanotettavista lahjotuksista. Osana taidehanketta listataan paikkoja, joihin myöhemmin hankittava taide voi sijoittua. Henkilöstölle tehdyn kyselyn pohjalta päiväsalien ja taukohuoneiden lisäksi näitä paikkoja ovat odotustilat ja aulat, käytävät ja sisääntulot sekä potilashuoneet ja vastaanottotilat. Taiteen hankinnan tukena tulevaisuudessa ovat valmiiksi laaditut sopimuspohjat, joita on helppo täydentää teososton tai lahjoituksen vaatimilla tiedoilla.

Vaikka taide sairaalan on pohdittu niin, että se on kestävää ja pitkäikäistä, mikään ei ole ikuista. Myös taide vaatii huoltoa ja ylläpitoa ja näihin kustannuksiin on varauduttava tulevaisuudessa. Taide on kuntayhtymän omaisuutta ja taidetta ei saa siirtää paikastaan pois ilman vastaavan viranhaltijan hyväksyntää. Tulevaisuudessa on myös mahdollista kierrättää taidetta niin, että osastot vaihtavat päiväsalien ja henkilökunnan taukotilojen taidetta päikseen esimerkiksi muutaman vuoden välein nimetyn viranhaltijan suostumuksella.

Sairaalan toiminnan käynnistyessä on mahdollista tuoda sairaalan seinien sisälle esittävää taidetta, kuten sairaalaklovneja tai pieniä musiikki-, tanssi- tai teatteriesityksiä. Jatkossa tämä tulisi rahoittaa käyttömäärärahoista ja myös tämän toiminnan suunnittelussa ja organisoinnissa voisi mahdollinen kulttuurikerho olla apuna, jos rahoitus vuositasolla toimintaa varten on tiedossa.

Sairaalan valmistuttua Vaasan keskussairaalan H-uudisrakennuksen taiteen toivotaan täyttävän ne korkeat odotukset ja toiveet, jotka sille on asetettu niin, että sairaalan taiteeseen voivat olla tyytyväisiä niin potilaat kuin henkilökuntakin.